

10. Бердяев, Н., Судьба России, Изд-во «Советский писатель», М., 1990.
11. Бердяев, Н., Философия свободы, Изд-во «Правда», М., 1989.
12. Бердяев, Н., Царство Духа и царство Кесаря, в кн.: Бердяев, Н., Судьба России, Изд-во «Советский писатель», М., 1990.

DIMENSIUNEA TERAPEUTICĂ A FILOSOFIEI CONTEMPORANE: PRAGMATISMUL

SABOȘCIUC Maria, dr., conf. univ.

Summary

The need for increasing the therapeutic aspect of philosophy has become an imperative of our time. They have multiplied the appeals addressed to the philosophy to abandon the metaphysical and epistemological investigations far from the people's common life problems. R.Rorty is an American philosopher, a representative of the later pragmatism who responds to these requirements. There is a hard criticism of traditional philosophy, rebuilding its cognitive, conceptual and methodological functions and reducing it only to the therapeutic aspect: the philosophy must be concerned only with the issues of the individual building and of the solidarity, of a social consensus.

Una din multiplele funcții ale filosofiei este cea terapeutică – capacitatea ei de a propune soluții, modele de depășire a situațiilor dificile, stări de criză existențială, socială, culturală. De cele mai multe ori noile sisteme filosofice sunt chemate la viață de așa stări, situații și ele își asumă responsabilitatea de a contura profilul noului model al civilizației, de a oferi standarde intelectuale în vederea construirii unei noi culturi, de a sugera modalități de organizare socială, de a releva criteriile generale ale raționalității aducătoare de claritate și coerență, contribuind astfel la emanciparea spiritului prin spulberarea iluziilor și erorilor ce ne stăpânesc, la depășirea

angoaselor existențiale. Însăși apariția filosofiei în antichitate a dus la eliberarea rațiunii din mrejele mitologiei și superstițiilor, pentru ca mai apoi, în calitate de activitate intelectuală ce îngloba toate manifestările spiritului antic, să stea drept fundament pentru întreaga cultură europeană. Și chiar dacă filosofia de una singură nu poate duce la primenirea istoriei, totuși, fără ea nu se pot realiza schimbări raționale profunde, mărturie stând faptul menționat încă de Hobbes că au atins un nivel mai înalt de dezvoltate, sunt mai bogate acele popoare care au îmbrățișat și cultivat filosofia.

Necesitatea terapiei filosofice a devenit imperativă în sec. al XX-lea, când gradul de complexitate a umanității a atins cote nemaipomenite, iar ansamblul problemelor existențiale și a situațiilor de criză a depășit orice limită previzibilă. Elaborarea proiectelor terapeutice e inseparabilă de o detașare și de o opoziționare față de filosofia tradițională. Psihanaliza și existențialismul, pragmatismul și hermeneutica, poststructuralismul și filosofia analitică sunt exemple de orientări filosofice ce s-au detașat de tradiție și au încercat să realizeze o reconstrucție terapeutică a filosofiei.

În cele ce urmează mă voi opri asupra pragmatismului – filozofie elaborată de către Pierce, James, Dewey ș.a., testată drept expresia concentrată a spiritului poporului american, a ceea ce numim „americanism”, cu pretenția de program filosofic ce a dat suflu de viață societății americane, asigurându-i stabilitate și performanțe. Nucleul ei este noțiunea de practică, acțiune, înțeleasă ca formă universală dominantă de manifestare a existenței umane, dar și cea de adevăr drept ceea ce asigură succesul, reușita.

Cel mai notoriu reprezentant al pragmatismului târziu este R.Rorty, meritul căruia constă în revitalizarea acestei filosofii prin stabilirea unui dialog cu orientările menționate mai sus, ce vădesc printre altele și înclinații pragmatice. Filosoful se plasează în același orizont de opoziție și supune unei critici drastice tradiția filosofică de la Descartes, prin Kant, până la Husserl și Russel.

Filosofia modernă e acuzată de metafizică, esențialism, fundaționism, sistematicitate; i se încredințează substituirea iubirii de înțelepciune printr-un cult al științei, în virtutea faptului că a redus aria problematică a filosofiei la cea legată doar de epistemologie și investirea acesteia cu statutul de „prima”, că e obsedată de certitudinea cunoașterii, de elucidarea principiilor infailibile ale oricărei cunoașteri, de obținerea unui adevăr-corespondență cu caracter obiectiv, absolut ș.a.

Rorty detestă genul de filozofie distanțată de preocupările curente ale oamenilor, cu pretenția de a avea un domeniu aparte transcendent de cercetare, unul și același în toate epocile, orientată spre revelarea esențelor, a conturului rațional universal, a principiilor ultime – fundamente ale oricărei cunoașteri și forme de viață umană. El menționează că nota definitivă a pragmatismului e antiesențialismul și antifundaționismul [2, p. 480, 485].

În Disoluția esențialismului și fundaționismului, el se sprijină pe ideea istoricismului, lansată de Hegel, potrivit căreia orice investigație filosofică, și nu numai, poartă specificul epocii, nu există separat de contextul cultural, de spiritul timpului în care au apărut. În așa caz nu putem vorbi de domenii tematice, fundamente, esențe necesare, veșnice, anistorice, acestea fiind niște metafore la fel de contingente ca și solicitările cărora încercau să le răspundă, menite să alunge angoasa hazardului și să asigure un confort metafizic.

Dar dacă abandonăm interpretarea cunoașterii drept reprezentare a esențelor transcendente, drept recuperare a temeiurilor ultime și acceptăm o altă înțelegere a cunoașterii – drept formă a experienței sociale, drept convingere justificată de comunitate; dacă am înlocui noțiunea de limbaj-oglină a realității prin cea de limbaj-unealtă de conversație, ar fi posibil un alt tip de discurs, axat nu pe idealul obiectivității – oricum nu putem stabili care adevăr e mai credibil și de ce avem această convingere și nu alta [3, p. 481] – ci pe acela al edificării estetice și al cultivării individuale.

Rorty supune criticii și tendința tradiției spre sistematicitate inseparabilă de esențialism și fundaționism: însuși procesul de întemeiere implică o ordonare sistemică a principiilor și argumentelor, fiecare avându-și locul și rolul său strict determinat. Tendința a fost impusă de Kant prin înglobarea epistemologiei în metafizică, apoi a eticii și esteticii – în teoria cunoașterii, contribuind astfel la formarea unui sistem filosofic ce includea filosofia teoretică – metafizica și filosofia practică – morala, estetica, politica. Și deoarece epistemologia e centrată pe subiectivitatea înzestrată cu rațiune – o entitate-fantomă autonomă – ce reprezintă (prin reflectare/oglundire/constituire) realitatea externă și fără de care în tradiție nu e posibil nici un travaliu intelectual, epistemologia se transformă în teorie sistemică fundațională, furnizoare de cadre conceptuale, de standarde cognitive pentru toate formele culturale. O analiză genealogică profundă, scrie Rorty, ne arată că filosofia tradițională e depozitară a unor probleme generate de o cultură determinată ce și-a consumat demult potențiile creatoare.

În pofida declarațiilor că pragmatismul nu crează sisteme filosofice, alternative la tradiție, din multiplele sale lucrări se desprinde un discurs teoretic, o filozofie născută din efortul de a narcotiza filosofia epistemologică, din disoluția întregului sistem categorial al acesteia – partea cea mai originală și mai consistentă a viziunilor sale. El realizează o dislocație a accentelor de investigație din orizontul cunoașterii și metafizicii spre cel al problemelor sociale, morale, politice, rezultatul fiind o filozofie a edificării individuale și a solidarității, cooperării sociale, bazate pe structuri normative de socializare caracteristice conversației, dialogului.

În locul subiectului dispersat în facultăți mutual exclusive Rorty propune un proiect de înțelegere practică-poetică a sinelui, proiect grefat la noțiunea de intersubiectivitate și recunoaștere reciprocă în care sinele apare ca persoană concretă, fluidă, temporală cu un ansamblu de convingeri, credințe, dorințe, stări mentale; un

agent activ scufundat în rețeaua de dependențe practice ce se creează și recrează pe sine prin metaforizare și asumare a finitudinii și contingentei existenței sale; poetul ironic, cel mai bun creator de metafore și limbaje noi, care „știe că nu știe nimic”, absolut indiferent la problema adevărului ca reprezentare fidelă a lumii: „... odată ce am realizat că „lumea adevărată” platonice nu e decât o fabulă, vom încerca să ne aflăm consolarea în momentul morții, nu în faptul că am reușit să ne transcendem condiția animală, ci în faptul că am devenit acel animal muribund care ... s-a creat pe sine, ... și-a construit propria minte ... A-ți crea propria minte înseamnă a-ți crea propriul limbaj” [1, p. 47-48].

Rorty își vede propria filosofie drept o concepție dinamică, organică, ce exprimă o experiență istorică, opusă tradiției formaliste, abstracte; o viziune limitată la etnocentrism, organizată în jurul ideii respectului pentru gândirea comunității și pentru activitatea ei fizică; o opinie ce atenuează anxietatea carteziană generată de obsesia certitudinii cognitive și dominația raționalismului în tradiție; un umanism emancipator ce ar favoriza o cultură a toleranței față de eterogenitatea individuală și de diversitatea formelor de comunicare și ar asigura omului posibilitatea de a viețui într-o lume nestabilă și primejdioasă.

Bibliografie

1. Neculau, R., *Filosofii terapeutice ale modernității târzii*, Ed. Polirom, Iași, 2001.
2. Ibidem.
3. Рорти, Р., Прагматизм, релятивизм и иррационализм//Хрестоматия по истории философии (Западная философия), в 3 ч., Владос, М., 2001, ч. 2.